

ЮВІЛЕЇ

Олена Ісаєнко



ДУХОВНИЙ ЗАПОВІТ МИКОЛИ ПЕТРОВИЧА ЛІНЕВИЧА

(До 170-річчя від дня народження і 100-річчя смерті)

Мова піде про військову людину, офіцера російської армії, головнокомандувача військ на Далекому Сході в роки російсько-японської війни 1904-1905 рр. М.П. Ліневича. Родовід Ліневичів тісно пов'язаний з Чернігівщиною. У колишньому родовому маєтку с. Чорнотичі (нині Сосницький район) і дотепер збереглися деякі могили (на жаль, понівечені) представників цієї родини.

Микола Петрович – із шостого покоління в родоводі, початок якому покладено сотником села Волинка (тепер Сосницький район) Карпом Ліневичем. 1718 року він купив землі в Чорнотичах, заклавши основу майбутньому маєтку.¹

Народився М. П. Ліневич 24 грудня 1838 року у Чернігові.² Його батько, Петро Григорович, працював столоначальником губернського правління. Подальша службова кар'єра, підвищення в чині до надвірного радника дали право на спадкове дворянство, яке було надане П.Г. Ліневичу 1854 року.³ На цей час минув майже рік, як почалася Східна війна (1853 р.), і його син Микола по закінченні Чернігівської гімназії зарахувався добровольцем у навчальний батальйон 58 піхотного Празького полку.⁴ З 1855 року Ліневич – унтер-офіцер запасного батальйону 34 Севського полку. Через рік він отримав перший офіцерський чин – прапорщик.⁵ Подальша служба була пов'язана з Кавказом. Під час Російсько-турецької війни Ліневич командував 2 Кавказьким стрілецьким батальйоном, брав участь у найскладніших військових операціях.⁶ На Кавказі він отримав свою першу нагороду – орден св. Георгія IV ступеня. У складі діючої армії минуло більше як 40 років.

1895 року в чині генерал-майора Микола Петрович отримав призначення на посаду командувача військ Південно-Уссурійського відділу Приамурського військового округу. На Далекому Сході він прослужив понад 10 років, які принесли йому і славу, і забуття.⁷

По приїзді за призначенням Ліневич оселився разом з родиною у невеличкому містечку Нікольськ-Уссурійський (тепер м. Уссурійськ Приморського краю, Росія). Тут він залишив по собі добру пам'ять не тільки серед військовослужбовців, але і цивільного населення. «Всім, що в Нікольськ-Уссурійському було найкращого, місто зобов'язане Ліневичу», - зазначають у спогадах сучасники. З ініціативи командувача було започатковано видання місцевої газети, створено ряд благодійних товариств. Доньки Миколи Петровича Ольга і Ніна зорганізували мистецькі гуртки: музичний та драматичний. Клопотаннями Ліневича для переселенців Чернігівської та Київської губерній було виділено 500 десятин лісу. Адже селяни займалися переважно вирубкою та збутом деревини, навіть отримавши земельні ділянки, коли 1900 року офіційно зареєстрували



**Головнокомандувач російської армії на Далекому Сході
генерал М.П. Ліневич (в центрі) серед командирів військових частин,
ад'ютантів та інших осіб. 1905 р.**

новоутворене село, мешканці назвали його на честь командувача – Ліневичі. Того ж року поблизу облаштувався монастир Різдва Богородиці. Його подальше існування також не обійшлося без матеріальної підтримки Ліневича, який не стояв осторонь проблем духовного збагачення місцевого населення.⁸ Коли відповідно до нового призначення Микола Петрович вимушений був залишити Нікольськ-Уссурійський, на прощання він зініціював масове висадження дерев. У цьому заході взяли участь солдати гарнізону, учні церковно-парафіяльних шкіл. За спогадами сучасників, це було справжнє свято. Особливо завзято працювали солдати, бо мали наказ: на посаженому дереві повісити ярлик із своїм прізвищем і назвою військового підрозділу. Здається зайве, але тим самим підвищувалась відповідальність за виконану справу. Так, за один квітневий день у місті облаштували бульвар з трьома алеями. Деякі дерева власноруч посадив і командувач. Уже перебуваючи в Хабаровську, він дізнався про наказ намісника російського імператора на Далекому Сході генерал-ад'ютанта Алексеєва, підписаний 26 квітня 1904 року, де, між іншим, зазначалося, що Миколі Петровичу Ліневичу присвоюється звання почесного громадянина м. Нікольськ-Уссурійського «согласно ходатайству о том местного городского общественного управления во внимание к его сердечному и заботливому отношению к нуждам обывателей».⁹

Наступна сходинка – командувач 1-го Сибірського корпусу. Сибірські стрілецькі полки Ліневича вважалися чи не найкращими військовими силами на Далекому Сході. Микола Петрович в армійському вихованні дотримувався традицій улюблених воєначальників О.Суворова та М.Скобелева. В кожному солдаті він бачив перш за все людину. Дуже вимогливий щодо військової підготовки у підрозділах, командувач не був байдужим до особистих потреб своїх воїнів.

Поza його увагою не залишались ані шпиталі, ані солдатські кухні. Ліневич особисто перевіряв їх стан. Не випадково між собою солдати називали свого командира «папашею».¹⁰

1903 року, маючи чин генерал-лейтенанта, Микола Петрович призначається командувачем Приамурського військового округу і виконуючим обов'язки генерал-губернатора Приамур'я.

Коли розпочалася російсько-японська війна (дипломатичні відносини між країнами розірвані 24 січня 1904 року), Ліневичу було 63 роки. Поміж інших його ім'я згадувалося серед претендентів на посаду головнокомандувача російської армії на Далекому Сході. Але доля розпорядилася інакше. Другорядні призначення, отримані Ліневичем, дивували навіть оточуючих. Місце головнокомандувача він посів тільки після страшної поразки російської армії під Мукденом (6-12 лютого 1905 року) і звільнення з посади генерала О. Куропаткіна.¹¹ До речі, ад'ютантом у головнокомандувача служив Павло Скоропадський, майбутній гетьман Української держави (1918 р.).¹² Новий головнокомандувач, маючи певний досвід ведення військових операцій, до останнього вірив у можливість перемоги над ворогом. Коли стало відомо про наміри воюючих держав розпочати мирні переговори, 28 травня 1905 року Ліневич відправив до Петербурга телеграму: «Не время говорить о мире после Мукденского и Цусимского сражений. Опьяненный успехами неприятель предъявит, несомненно, требования, противные чести нашего отечества. А между тем нет причины соглашаться на эти требования, когда мы не доведены до этой крайности...».¹³

Але офіційний Петербург уже готувався до підписання мирної угоди. Головнокомандувача навіть не попередили. Отже, замість битв і перемог - очікування ратифікації мирної угоди і підготовка до демобілізації військ. Старий генерал добре розумів, що собою являють армії у бездіяльному стані. Запобігаючи можливим негараздам, він видав наказ, за яким передбачалася низка важливих заходів: розселення військ у теплих приміщеннях, додаткове будівництво опалюваних куренів, забезпечення зимовим обмундируванням, у місцях зимівлі обладнання кухонь та хлібопекарень. Офіцерам ставилось в обов'язок підтримувати у військах належні дисципліну і санітарний стан. Передбачалося проведення стройових занять, призової стрільби, у вільний час - ігор для нижніх чинів. Вимагалось шанобливе, без порушення закономірностей ставлення до місцевого населення. Додатковим циркуляром Головного штабу Микола Петрович розпорядився скласти списки нижніх чинів, кому було ампутовано ногу чи руку, для виплати грошової допомоги від 500 до 1000 руб.¹⁴ І тепер, напередодні демобілізації, генерал не забував про потреби свого війська.

1-го жовтня 1905 року російський імператор підписав мирну угоду. Генерал Ліневич залишався на посаді головнокомандувача з пожалуванням військово-примирного звання - генерал-ад'ютант. Імператор нагородив його орденом св.



Штандарт Празького піхотного полку, в якому починав військовоу службу М.П.Ліневич.
(Експозиція Чернігівського історичного музею ім. В. Тарновського).

Володимира 1-го ступеня «в воздаяние трудов по многочисленным сложным вопросам, возникшим во время русско-японской войны, и способствованию правильному и успешному разрешению их».¹⁵

На цій високій «ноті», маючи відповідні заслугам нагороди, М.П. Ліневич міг увійти в історію. Натомість йому довелося зіткнутися з подіями, зумовленими революційним рухом, хвиля якого дуже швидко докотилася від



Могила М.П. Ліневича на Нікольському цвинтарі Олександро-Невської лаври. Петербург, 2006 р.

Петербурга до Далекого Сходу. З відчуттям високої відповідальності за стан справ у даному регіоні Микола Петрович намагався стримати вибух людського незадоволення без кровопролиття. Генерал не знехтував можливістю зустрічі з керівниками страйкарів з метою обговорення їхніх вимог. Він звернувся також безпосередньо до російського імператора, наполягаючи на пошкваленні відправки солдатів. У своєму листі головнокомандувач зауважив, що це сотні тисяч робочих рук, у більшості своїй землеробів, які мріяли дістатися домівки до весняних польових робіт.¹⁶ На жаль, гуманність Миколи Петровича і бажання порозумітися з повсталими можновладці розцінили як розгубленість. Його звинуватили в неспроможності зупинити революційний рух. У лютому 1906 року, відповідно до царського наказу, генерал-ад'ютант Ліневич відбув до Петербурга. На Далекому Сході його проводжали урочисто, натомість по прибутті до столиці проти колишнього командувача була порушена судова справа. Ліневичу закидали сам факт переговорів зі страйковим комітетом Східно-Китайської залізниці, звинувачували в деяких поступках страйкарям.¹⁷ Слідство тривало вісім місяців. Увесь цей час Микола Петрович перебував у фізичній і душевній напрузі. Його мундир прикрашали найвищі нагороди Російської імперії. А тепер він чекав на покарання за те, що не дав наказ вішати і розстрілювати страйкарів. У червні 1906 року приголомшений генерал написав заповіт. На жаль, його текст невідомий. Про що тоді думав Ліневич, залишилось таємницею. Минув час. Судову справу закрили, звинувачення зняли. Микола Петрович не залишається без уваги співвітчизників. 30 березня 1908 року він головує на звітних зборах Товариства допомоги родинам моряків та обслузі на судах, які загинули в роки російсько-японської війни. До речі, за рік це товариство накопичило 7 200 рублів і на час звіту 600 руб. вже було роздано родинам.¹⁸ Через деякий час Ліневич мав їхати до Парижа. Саме його обрали представником від міст Приамур'я для покладання вінків на могилі графа Муравйова-Амурського, колишнього генерал-губернатора Східного Сибіру.¹⁹ Але душевна рана не давала старому генералові спокою.

Отже, 15 березня (саме в дні колишнього призначення на пост головнокомандувача) 1908 року на стіл петербурзького нотаріуса Семена Харичкова було покладено текст нового заповіту. Читаючи його, складається враження, що генерал через благодійні внески закарбовував своє ім'я в історії:

10 тис. руб. – Чернігівській гімназії з умовою довічної недоторканності і затвердженням на відсотки стипендії ім. Ліневича. Стипендії для дітей виключно Чернігова або Чернігівської губернії, перш за все родичам на прізвище Ліневичі або для найбільш бідних.²⁰

5 тис. руб. – 84-ому Ширванському полку на зберігання при Тифліському

кадетському корпусі з довічною недоторканністю і затвердженням стипендії учням із офіцерських родин.²¹

5 тис. – 2-ому Кавказькому стрілецькому батальйону на зберігання при Тифліському кадетському корпусі з довічною недоторканністю і затвердженням стипендій для дітей офіцерів батальйону²².

10 тис. – Приморському обласному правлінню для утримання на відсотки школи в селі Ліневичі.

Певні кошти М.П.Ліневич призначив колишній прислузі, родичам і, зрозуміло, своїм дітям. А ще заповів дітям ікону, подаровану йому колись у Харбіні (тепер територія Китаю). Цікаво, що 1908 року в колекції історичного музею Чернігівської вченої архівної комісії зберігалася ікона XVIII ст. «із будинку Ліневича М.П.».²³ Чи не саме той то був образ? Можливо, не виконавши батьківського заповіту – поховати його в Чернігові, – діти передали на батьківщину родинну реліквію.

Микола Петрович Ліневич помер 10 квітня 1908 року. Поховали його з урочистостями в С.-Петербурзі на Нікольському цвинтарі Олександро-Невської лаври.²⁴ На труну, поміж іншими, було покладено вінок від військ Приамурського військового округу. У Владивостоці вулицю Ямську перейменували на Ліневича.

У радянській історіографії про генерала Ліневича, зрозуміло, жодного доброго слова. Вулицю знову перейменували, на Карла Лібкнехта. Надмогильний пам'ятник, який за заповітом генерала мусив би стояти 100 років, на жаль, втрачений. На могилі стоїть сучасніший гранітний обеліск. Натомість жива пам'ять. Краєзнавці Чернігівщини та Владивостока налаштовані «збирати каміння». Науковий пошук щодо родини Ліневичів триває.

Джерела та література:

1. Модзалевский В. Малороссийский родословник. – К.,1912. – Т.III. – 83-89.
2. Милорадович Г. Родословная книга черниговского дворянства. – СПб., 1901.- Т.II. – ч.3. – С. 190.
3. Там само.
4. Черниговское слово (Далі ЧС) – 1908. - №424. – С. 2.
5. Русско-японская война. Из дневников А.Н.Куропаткина и Н.П.Линевича.- Л.,1925. – С.185.
6. Нива. – 1905.- № 11. – С. 219.
7. Ісаєнко О. Микола Петрович Ліневич.// Скарбниця української культури. – Чернігів, 2002. – Вип.2. – С.122-128.
8. Інформація надіслана краєзнавцем м. Владивосток Самойленком А.Н.
9. Российский государственный исторический архив Дальнего Востока (далі РДІА ДС) . – Ф.702. – Оп. 1. – Спр. 2202. За сприяння Самойленка А.Н.
10. Нива. – 1905. - №11. – С. 219-220.
11. Иллюстрированная летопись русско-японской войны. – Вып. XIV. - С. 14.
12. www.Krugosvet.ru/articles/106/1010632/1010632_al.htm.
13. Ісаєнко О. Вказана праця. – С. 124.
14. Там само. – С. 125.
15. Черниговские губернские ведомости. – 1905. -№212. – С.4.
16. Русско-японская война. Из дневников А.Н.Куропаткина и Н.П.Линевича.- Л.1925. – С.176.
17. Ісаєнко О. Вказана праця. – С. 125- 126.
18. Далекая окраина. – 1908. - № 298. За сприяння Самойленка А.Н.
19. Далекая окраина. – 1908 - №301. За сприяння Смойленка А.Н.
20. РДІА ДВ. – Ф.1. –Оп.2. – Д.1918 За сприяння Самойленка А.Н.
21. Там само.
22. Там само.
23. Каталог выставки XIV археологического съезда в Чернигове.– Чернигов, 1908. – Отдел II: Церковные древности. – С. 116.
24. Ісаєнко О. Вказана праця. – С. 126.